

«فرهیختگان» یکی از شاخه‌های مهم صنعت گردشگری را بررسی می‌کند

حرکت به سمت اقتصاد دانش بنیان با گردشگری صنعتی

زهرا فریدزادگان

روزنامه‌نگار

یکی از شاخه‌های نوظهور صنعت گردشگری در جهان که علاقه‌مندان زیادی را به خود جذب کرده، گردشگری صنعتی است. این شاخه از صنعت گردشگری زمینه رشد و توسعه اقتصادی بسیاری از کشورها را فراهم کرده و این امکان را در اختیار دوستداران گردشگری قرار داده تا در قالب این نوع گردشگری، با پدیده‌ها و دیدنی‌های عجیب و جالبی در کشورهای دنیا مواجه شوند. گردشگری صنعتی، گونه‌ای از گردشگری است که در آن مقصد گردشگران بازدید از مکان‌های صنعتی قدیمی و جدید است. مفهوم گردشگری صنعتی در اروپا، مفهوم جدید و تازه‌ای نیست و سال‌هاست که برگزارکنندگان تورهایی گردشگری، این فرصت را برای علاقه‌مندان ایجاد کرده‌اند تا برای مثال از کارخانه‌های بسیار قدیمی تولید کاکائو، پنیرسازی یا کارخانه‌های مدرن تولید اسباب‌بازی، کفش و بسیاری از صنایع دیگر اروپا دیدن کنند.

بررسی‌ها نشان می‌دهد که کشورهایمانند ژاپن، کره جنوبی، آلمان، هلند و انگلستان از جمله کشورهایی هستند که در عرصه گردشگری صنعتی، پیشگام و پیشرو بوده و با آگاهی از اهمیت این شاخه از گردشگری سرمایه‌گذاری‌های کلانی در این حوزه کرده‌اند. با این وجود به نظر می‌رسد این حوزه از گردشگری در ایران به‌رغم ظرفیت‌های بیشمار که در کشور وجود دارد، آن‌طور که باید و شاید، مورد توجه قرار نگرفته است.

به گفته کارشناسان حوزه گردشگری، متقاضیان اصلی این شاخه از گردشگری دانشجویان و صنعتگرانی هستند که با هدف بازدید از فرآیند تولید یک محصول یا آشنایی با کارکرد دستگاه‌ها و ماشین‌آلات صنعتی مسافرت می‌کنند. ناگفته نماند که جدا از جنبه‌های آموزشی و مطالعات شغلی و حرفه‌ای، این شاخه از گردشگری برای علاقه‌مندان به کسب تجربه‌های تکرارنشدنی، یک اتفاق خاطره‌انگیز است. تجربه حضور در معادن، بازدید از میدان‌های نفتی، پالایشگاه‌ها و صنایع پتروشیمی، کارخانه‌های خودروسازی، فولادسازی، نیروگاه‌های تولید برق و همین‌طور سد‌ها و کارخانه‌های تولید محصولات غذایی مصادیقی از گردشگری صنعتی است. در این گزارش قصد داریم به ظرفیت‌هایی که گردشگری صنعتی می‌تواند برای تحقق اقتصاد دانش بنیان در کشور کمک کند، بپردازیم.

➤ گردشگری صنعتی؛ راه ماینر توسعه اقتصادی

ایران به واسطه وسعت و گستردگی و برخورداری از منابع غنی نفتی، گازی، معدنی، پتروشیمی و بسیاری از ظرفیت‌های دیگر مانند مناطق آزاد، مناطق ویژه اقتصادی، شهرک‌های صنعتی و پالایشگاه‌ها و... در زمره کشورهای صنعتی قرار دارد که فرصت‌های بی‌نظیری را برای توسعه گردشگری صنعتی ایجاد می‌کنند. اگرچه گاهی بازدید از برخی اماکن و مناطق صنعتی، در قالب یک تور گردشگری عادی گنجانده می‌شود، اما این فرآیند، با مفهوم اصلی گردشگری صنعتی، مغایرت دارد چراکه هدف از اصل گردشگری صنعتی، صرفاً بازدید از صنایع است.

اما مگر گردشگری صنعتی تا چه اندازه می‌تواند به رشد و توسعه اقتصادی کمک کند که کشورهای اروپایی، این حوزه را در کانون توجه خود قرار داده و سالانه شرایط حضور گردشگران بیشمار را از سایر کشورهای دنیا فراهم می‌کنند؟

مظفر مقامی، کارشناس هتلداری و صنعت گردشگری در گفت‌وگو با «فرهیختگان» با اشاره به اهمیت گردشگری صنعتی به‌ویژه در اروپا می‌گوید: «تا دو دهه گذشته، بازدید از کارخانه‌های متروک و صنایع قدیمی، تنها نوعی سرگرمی محسوب می‌شد و شکل سازمان‌یافته‌ای نداشت و تنها کسانی علاقه‌مند به بازدید از این اماکن بودند که روحیه کشف و ماجراجویی داشتند. حتی برای عده‌ای بازدید از یک صنعت یا کارخانه متروکه فرصتی بود تا از مسئولان محلی بابت عدم ساماندهی این اماکن انتقاد شود. رفته‌رفته این سرگرمی در اروپا، آمریکا و روسیه محبوبیت پیدا کرد و به نوعی از جهانگردی تبدیل شد.»

وی می‌گوید: «حضور گردشگران و علاقه‌مند به اماکن صنعتی متروکه دو پیامد داشت؛ نخست آنکه عموماً این افراد شرح بازدیدهای خود را به نگارش درآورده و با نقد مسئولان محلی، آنها را وادار به رسیدگی می‌کردند. دوم اینکه، انتشار شرح بازدیدها، این جذابیت را برای دیگر علاقه‌مندان ایجاد می‌کرد تا آنها هم لذت بازدید از اماکن متروکه و دورافتاده را تجربه کنند. انتقال سینه‌به‌سینه این تجربیات و افزایش تعداد بازدیدکنندگان از این اماکن، موجب رونق اقتصاد محلی شد و مسئولان محلی را بر آن داشت تا برای فراهم کردن امکانات موردنیاز گردشگران، تجربه سفر بهتری را برای آنها رقم بزنند. به این ترتیب مسئولان برگزاری تورهایی گردشگری نیز با استفاده از زیرساخت‌ها، تبلیغات وسیعی کرده و به مرور، گردشگران علاقه‌مند را از دیگر کشورها نیز جذب کردند.»

➤ رشد گردشگری صنعتی در اروپا

به گفته مقامی، گردشگری صنعتی فقط مربوط به اماکن متروکه و کارخانه‌های

قدیمی و تعطیل شده نیست. در برخی از کشورهای اروپایی، بخش خصوصی متولی بازسازی و احیای دوباره این اماکن با حفظ ارزش تاریخی آنها شد و با راه‌اندازی گالری، کافی‌شاپ و رستوران و ساخت مسافرخانه‌های کوچک به سبک قدیمی در کنار این اماکن، به توسعه و پیشرفت این صنعت کمک کرد. در برخی موارد نیز، کارخانه‌ای با همان سبک و سیاق در کنار کارخانه متروکه ساخته و فعال شد تا بازدیدکنندگان بتوانند نحوه فعالیت کارخانه متروکه را در قالب یک کارخانه جدید تماشا کنند. این اتفاق با رویکردهای خلاقانه و نوآورانه روزبه‌روز در اروپا توسعه پیدا کرد و اکنون گردشگری صنعتی، یکی از شاخه‌های پر درآمد صنعت گردشگری در اروپا محسوب می‌شود.

وی می‌افزاید: «یکی از نمونه‌های توسعه‌یافته گردشگری صنعتی در اروپا، بازدید از کارخانه‌های تولید عطر و ادکلن در فرانسه است. صنعت تولید عطر در فرانسه یکی از صنایع کهن و قدیمی این کشور است و کارخانه‌های عطرسازی در این کشور قدمت دیرینه‌ای دارند. طبیعتاً در گذشته‌های دور، کارخانه‌ها ساخت عطر و ادکلن، مجهز به تجهیزات مدرن صنعتی نبودند و اکنون نیز امکان ساخت عطر و ادکلن با امکانات و تجهیزات قدیمی وجود ندارد. یکی از مهم‌ترین برنامه‌های تورهایی گردشگری صنعتی در فرانسه بازدید از کارخانه‌های قدیمی و جدید ساخت عطر و ادکلن است که گفته می‌شود، جذابیت فوق‌العاده‌ای برای بازدیدکنندگان داشته است.»

➤ فاصله ایران تا رسیدن به گردشگری صنعتی

کارشناس گردشگری و هتلداری ادامه می‌دهد: «متأسفانه در ایران، گردشگری صنعتی و مزایای اقتصادی این شاخه از گردشگری مورد توجه قرار نگرفته و تلاشی نیز برای توجه به آن نشده است. بازدید از معادن شگفت‌انگیز ایران، بنادر تجاری و صنعتی، پالایشگاه‌های عظیم و میادین نفتی و هزاران جاذبه گردشگری دیگر که در کشور وجود دارد، می‌تواند سالانه علاوه بر گردشگران داخلی، گردشگران خارجی را جذب کرده و ارزآوری چشمگیری برای کشور به همراه داشته باشد.»

وی معتقد است که گردشگری در مناطق صنعتی بزرگ می‌تواند به رونق اقتصادی آن منطقه و جوامع محلی نیز منجر شود. چراکه گردشگران صنعتی علاوه بر بازدید از سایت‌های موجود، با حضور در جوامع محلی نیز می‌توانند به درآمدزایی آنان کمک کنند. جدا از واحدهای صنعتی بزرگ و شناخته‌شده، واحدهای صنعتی کوچک به‌ویژه در عرصه صنایع غذایی و محصولات بهداشتی نیز می‌توانند با برگزاری تورهایی گردشگری محصولات تولیدی خود را به بازار

نوآوری و ابداعات جدید صورت گرفته و عامل و محرک اصلی رشد اقتصادی و تولید ثروت و اشتغال در همه صنایع باشد. حال تصور کنید، بازدید از یک کارخانه تولید داروهای گیاهی یا کارخانه تولید محصولات نانو مقصد گردشگری صنعتگران و دانشجویان خارجی باشد. عرضه و نمایش آخرین دستاوردهای علمی و پژوهشی فعالان زیست‌بوم فناوری و شرکت‌های دانش بنیان برای تولید محصولات نانو یا داروهای گیاهی، صنعتگران خارجی را ترغیب به برقراری تعاملات اقتصادی می‌کند، عقد قرارداد خرید محصول می‌کند. صادرات محصولات صنعتی دانش بنیان علاوه بر ارزآوری برای کشور، خود، تبلیغی برای محصول ایرانی است تا در کنار سایر محصولات خارجی به رقابت بپردازد.

به گفته وی، از سوی دیگر برگزاری تورهایی ویژه گردشگری صنعتی برای گردشگران و فعالان زیست‌بوم فناوری کشور نیز موجب می‌شود در جریان بازدید از این اماکن، ایده‌ها و طرح‌های نوآورانه خود را برای بهبود عملکرد و بهره‌وری هرچه بیشتر صنایع ارائه دهند. معتقدم که علم و دانش به‌عنوان اساس فعالیت شرکت‌های دانش بنیان علاوه بر جنبه‌های فنی، در سایر حوزه‌های موثر کسب‌وکار شامل بازاریابی، مالی، مدیریتی، حقوقی و... تاثیر مثبت دارد که این خود منجر به افزایش بهره‌وری فعالیت آنها می‌شود.

➤ هر گردشگر یک مبلغ است

وی معتقد است رسیدن به اقتصاد دانش بنیان از مسیر رشد گردشگری صنعتی نیازمند ملزومات و شرایطی است که متأسفانه در ایران به ندرت به این مهم پرداخته شده است. برای آنکه یک مکان یا منطقه دارای ظرفیت پذیرش گردشگران صنعتی باشد، باید کیفیت مکان از نظر زیرساخت‌های محلی، خدمات، محیط و سایر جاذبه‌ها در حد مطلوب قرار داشته باشد. علاوه بر این، دسترسی به جاذبه‌ها باید به سهولت انجام شود و خدماتی که به بازدیدکننده در محل ارائه می‌شود از کیفیت بالایی برخوردار باشد. اطلاعاتی که به گردشگران ارائه می‌شود باید جامع کامل و به چندین زبان زنده دنیا قابل ارائه باشد. تربیت راهنمایان گردشگری ویژه مناطق صنعتی، اصلی است که عموماً به آن توجه نمی‌شود و راهنمایان تور معمولاً مسلط به اطلاعات عمومی در مورد مکان موردنظر هستند و تخصص چندانی در ارائه مطالب تخصصی ندارند. در گردشگری اصطلاحی هست که گفته می‌شود هر گردشگر یک مبلغ است. بنابراین توسعه گردشگری در یک منطقه ارتباط مستقیمی با نظر گردشگران از مکان موردنظر دارد. به این ترتیب جذابیت تورهایی گردشگری صنعتی باید به حدی باشد که بازدیدکنندگان، بازدید از آن مکان را به سایرین توصیه کنند.

مقامی می‌گوید: «در حال حاضر، صنعت گردشگری در ایران، نتوانسته اهداف مهم این صنعت را در اقتصاد محقق کند. کشوری مانند امارات متحده عربی که تا یکی دو دهه گذشته شبیه بیابانی خشک بود، اکنون گوی سبقت را در جذب گردشگر نسبت به سایر کشورهای منطقه برده است. درحالی که ایران علاوه بر برخورداری از جاذبه‌های تاریخی و طبیعی، پتانسیل جذب گردشگر صنعتی را نیز دارد، اما به دلیل فراهم نبودن زیرساخت‌ها، این مهم، محقق نشده است.»

➤ گردشگری صنعتی و اقتصاد دانش بنیان

گردشگری به‌عنوان یک صنعت درآمدا و مهم، بسیاری از کشورهای جهان که حتی از جاذبه‌های توریستی چندانی برخوردار نبوده‌اند را به این سمت سوق داده است که با ایجاد جاذبه‌های گردشگری بتوانند از این رهگذر، درآمدزایی کرده و اقتصاد خود را توسعه دهند.

حال شاید این سوال مطرح شود که گردشگری صنعتی چگونه می‌تواند با تکنولوژی و فناوری‌های مدرن درهم آمیخته و در مسیر تحقق اقتصاد دانش بنیان گام بردارد؟

مقامی در پاسخ به این سوال می‌گوید: «اینکه گردشگری یکی از پایه‌های توسعه اقتصادی محسوب می‌شود، امری غیرقابل انکار است. اما در قرن ۲۱، کسانی می‌توانند در این عرصه موفق باشند که از خلاقیت و نوآوری در توسعه این صنعت استفاده کنند. اما پیش از هر اقدامی باید بدانید که ورود به این عرصه نیازمند شناسایی بازارهای هدف داخلی و خارجی و پس از آن برنامه‌ریزی در راستای برگزاری تورهایی تخصصی با هدف دستیابی به بازدیدی هدفمند، موثر و درآمدزا است. سفر صنعتگران، پژوهشگران، نخبگان و دانشجویان خارجی در قالب تورهایی گردشگری صنعتی به ایران به طرز غیرقابل باوری در توسعه این صنعت تاثیر گذار است.»

مقامی با بیان اینکه طبق تعریف سازمان همکاری اقتصادی و توسعه، اقتصاد دانش بنیان اقتصادی است که براساس تولید و توزیع و کاربرد دانش و فناوری شکل گرفته باشد، می‌گوید: «با این تعریف، می‌توان گفت صنایع دانش بنیان نیز صنایعی هستند که در آنها سطح بالایی سرمایه‌گذاری در

متأسفانه در ایران، گردشگری صنعتی و مزایای اقتصادی این شاخه از گردشگری مورد توجه قرار نگرفته است و تلاشی نیز برای توجه به آن نشده است. بازدید از معادن شگفت‌انگیز ایران، بنادر تجاری و صنعتی، پالایشگاه‌های عظیم و میادین نفتی و هزاران جاذبه گردشگری دیگر که در کشور وجود دارد، می‌تواند سالانه علاوه بر گردشگران داخلی، گردشگران خارجی را جذب کرده و ارزآوری چشمگیری برای کشور به همراه داشته باشد

پروکتل‌های بهداشتی رستوران‌های دانشجویی ابلاغ شد
رئیس سازمان امور دانشجویان از ابلاغ پروتکل‌های بهداشت رستوران‌های دانشجویی خبر داد و گفت: «پروتکل‌های بهداشتی رستوران‌ها و نحوه طبخ و بسته‌بندی غذاها به‌طور کلی تشریح و به دانشگاه‌ها اعلام شده است. «مجتبی صدیقی در گفت‌وگو با ایسنا ضمن اعلام این خبر اظهار کرد: «برنامه ما این است که در ترم جدید به‌دلیل شیوع ویروس کرونا سرویس حضوری در رستوران‌های دانشگاهی نداشته باشیم و تا جایی که مقدور باشد، توزیع غذاها به‌صورت بیرون‌بر باشد و دانشجویانی که در خوابگاه‌ها اسکان دارند نیز در ظروف بسته‌بندی شده غذا دریافت خواهند کرد. وی در ادامه با اشاره به پروتکل‌ها در بخش بهداشت رستوران‌های دانشگاه‌ها تصریح کرد: «در زمینه پروتکل‌های بهداشتی رستوران‌ها نحوه طبخ و بسته‌بندی غذاها به‌طور کامل تشریح و به دانشگاه‌ها اعلام شده است.»

دانشگاه‌ها موظف به پر کردن ظرفیت خود در پذیرش دانشجوی دکتری هستند
علی خاکی صدیق در گفت‌وگو با ایرنا درباره علت بالا رفتن حنصصاب دانشگاه‌ها برای دعوت به مصاحبه داوطلبان کنکور دکتری ۹۹ اظهار داشت: «پذیرش دانشجوی دکتری امری است که باید بین دانشجو و استاد صورت بگیرد؛ بنابراین باید توافقی بین استاد و دانشجو روی موضوعی که قرار است کار شود، حاصل شود. «وی با بیان اینکه در اصل استاد باید فرد را انتخاب کند، افزود: «دانشگاه‌ها و اعضای هیات‌علمی به‌دنبال جذب دانشجویی با کیفیت دکتری هستند، اما وزارت علوم هم به دانشگاه‌ها اعلام کرده که باید تمام ظرفیت خود را در پذیرش دانشجوی دکتری تکمیل کنند.» معاون آموزشی وزیر علوم با ذکر مثالی گفت: «به‌عنوان مثال اگر رشته‌ای در دکتری ۱۰ نفر ظرفیت پذیرش دارد، سال‌های گذشته فقط بخشی از این ظرفیت پر می‌شد، اما امسال باید هر ۱۰ ظرفیت تکمیل شود. «خاکی صدیق با بیان اینکه وزارت علوم درخواست کاهش پذیرش دانشجو مصوبه‌ای برای دانشگاه‌ها نداشت، ادامه داد: «دانشگاه‌ها برحسب گروه‌های آموزشی، شرایط دانشکده‌ها، تعداد اعضای هیات‌علمی و دیگر شرایطی که دارند، تراز را به سازمان سنجش آموزش کشور اعلام می‌کنند؛ بنابراین وزارت علوم برای تعیین تراز دانشگاه‌ها هیچ اقدامی انجام نمی‌دهد.»

کاهش ۵/۵ درصدی دانشجویان علوم پایه در ۵ سال گذشته
هشتادمین جلسه کمیسیون علوم پایه و فناوری‌های همگرای شورای عالی علوم، تحقیقات و فناوری در محل دبیرخانه این شورا با موضوع جایگاه علوم پایه در برنامه هفتم توسعه برگزار شد. فرحناز صوحی، نماینده سازمان برنامه و بودجه کشور در کمیسیون به جایگاه مهم علوم پایه در اسناد مهم کشور تاکید کرد و اظهار داشت: «در قانون بودجه و در ردیف ۳۶-۱۱۳۰۳۰۶ ذیل وزارت علوم هم به این موضوع پرداخته شد که تنها گروه علمی تخصصی که در برنامه ششم توسعه برای آن هدف گذاری کمی در جهت افزایش تعداد دانشجویان صورت گرفت، گروه علوم پایه است. «نماینده سازمان برنامه‌بودجه کشور گفت: «در سال ۹۶، حدود ۷۶ درصد در سال ۹۸ حدود ۵۸ درصد از این هدف تحقق پیدا کرده است. در سطوح تحصیلات تکمیلی این گروه به میزان تحقق تعداد دانشجویان از حدود ۷۲ درصد در سال ۹۶ به حدود ۲۹ درصد در سال ۹۸ کاهش یافت. «صوحی درباره روند تعداد دانشجویان این حوزه در سال‌های ۹۵-۱۳۹۰ اظهار داشت: «درحالی که تعداد کل دانشجویان کشور رشد ۱/۱ درصدی داشت، تعداد دانشجویان گروه علوم پایه با کاهش سالانه معادل ۲/۵ درصد مواجه بوده است. «نماینده سازمان برنامه‌بودجه کشور درخصوص کاهش تعداد دانشجویان علوم پایه اظهار داشت: «در دوره بعد یعنی سال‌های ۹۸-۱۳۹۴، درحالی که تعداد کل دانشجویان کشور در این دوره ۸/۵ درصد به‌طور متوسط کاهش داشت، تعداد دانشجویان گروه علوم پایه و تحصیلات تکمیلی گروه علوم پایه نیز سالانه به‌طور متوسط با کاهش حدود ۵/۵ درصدی روبه‌رو بود.»